

Hyödyllistä tietoa Euroopan tulevaisuudesta

RAUNIO, TAPIO & JUHO SAARI (2007; toim.). *Euroopan tulevaisuus*. 205 s. Gaudeamus, Helsinki.

Politiikan tutkija Tapio Raunio ja sosiologi Juhon Saaren toimittama artikkelikokoelma osoittaa, että historiaa ja nykypäivää koskevaan tutkimustietoon perustuva tulevaisuuden arviointi tuo tärkeitä ulottuvuuksia yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Teos koostuu johdannosta ja kuudesta sujuvasti kirjoitetusta artikkelista. Johdannossa toimittajat toteavat, että Euroopan integraatio on ollut menestystarina. He kuitenkin määrittelevät Euroopan tulevaisuudelle viisi haastetta. Ensimmäinen näistä koskee Euroopan rajoja, unionin painetta laajentua. Tähän liittyen historioitsija Heikki Mikkeli käsittelee Euroopan idean ja ”eurooppalaisen hengen” historiaa sekä Euroopan yhtenäisyyden kertomuksen historiallisuutta. Hän osoittaa, että sotien jälkeinen integraatio on luonut kertomusta yhtenäisestä Euroopasta. Eurooppa on kuitenkin erilaisille tulkinnoille avoin poliittis- ja maantieteellinen käsite. Mikkeli painottaa, että tulevaisuudessa unionin pitäisi omaksua monikulttuurinen kertomus eurooppalaisen identiteetin pohjaksi ja jättää pyrkimys määritellä Euroopan tarkkarajaisena olemusta. Tästä valistuneen tutkijan kannasta huolimatta poliittiset toimijat laativat jatkossakin omat määritelmänsä Euroopasta poliittisten päämääriensä tukemiseksi.

Historioitsija Vesa Saarikosken artikkeli Euroopan muuttuvista rajoista jatkaa luontevasti Mikkelin avoimaa teemaa. Saarikoski huomauttaa, että ”syvässä merkityksessä” Euroopalta puuttuvat selvät rajat. Saarikoski luo katsauksen erityisesti siihen, miten itä on vaikuttanut Euroopan määritelmiin. Hän avaa monia luonnontutkijoiden ja yhteiskunnallisten perusteita koskevia geopolittisiä ajatusmalleja, joiden perusteella idän ja ”edistyneen ja sivistyneen” Euroopan eroa on rakennettu ja yhä rakennetaan. Saarikosken mukaan tämä syvään juurtunut kulttuurinen vastakkainasettelu aiheuttaa tulevaisuudessa ongelmia Euroopan unionin suhteille esimerkiksi Turkin, Venäjän ja Ukrainan kanssa.

Toinen johdannossa mainittu haaste koskee integraation syventämisen mielekkyyttä sekä markkinavetoisen taloudellisen kilpailukyvyn tehostamisen ja hyvinvointivaltion suhdetta. Taloustieteilijä Jaakko Kiander ja Juhon Saari ovat kirjoittaneet ajatuksia herättävän artikkelin Euroopan valtioiden julkisen talouden tulevaisuudesta. Keskustelu ”Euroopan mallista”, Euroopan kilpailukykyä ja hyvinvointivaltion tulevaisuudesta on paljon esillä. Artikkelin ajankohtainen, koska väestön ikääntymisen, tuottavuuden parantaminen ja talouden globalisaatio muodostavat ongelmia unionin ja sen jäsenmaiden talouden rakenteille. Esimerkiksi Suomen taloudellinen tulevaisuus on yhä tiukemmin sidottu siihen, miten suuret jäsenmaat kykenevät uudistamaan talouksiaan. Artikkeleista on hyötyä niille, jotka ovat kiinnostuneet 2000-luvun alussa lanseeratun Lissabonin kilpailukykystrategian tai niin kutsutun Euroopan sosiaalisen mallin sisällön muutoksesta. Lissabonin strategian alkuvaiheesta tärkeiksi koetut ympäristöllinen ja sosiaalinen kestävyys ovat saaneet antaa tilaa kasvua ja taloudellista kilpailukykyä korostaville markkinakeskeisille periaatteille. Tämän muutoksen on voinut havaita myös unionin aluepoliti-

sisissä visioissa, joita on viimeisen kymmenen vuoden aikana yritetty asettaa yhdeksi unionin taloudellisen kilpailukyvyn perustaksi.

Kolmas Euroopan tulevaisuuden haaste koskee sitä, tuleeko unionin pyrkiä muodostamaan vahvaa eurooppalaista kulttuuri-identiteettiä tukemaan demokraattista oikeutustaan ja toimintakykyään. Raunio ja Saari viittaavat eurobarometrien tutkimustuloksiin, joiden mukaan vain erittäin pieni osa jäsenmaiden kansalaisista identifioituu unioniin. He päättävät, että kansalaisten suhtautuminen perustuu enemmän unionista saatuihin hyötyihin kuin tunteisiin. Lisäksi he esittävät, että valtioonsa vahvasti samastuvat kansalaiset suhtautuvat varauksellisesti integraation syventämiseen. Ratkaisuksi esitetään eräänlaista kaksoisidentiteettiä. Kansalais- ja poliittisten oikeuksien lisääntyessä eurooppalaisuudesta saatavan hyödyn kokemus vahvistuu, mutta tunneperäinen identiteetti säilyy valtiopohjaisena. Tämä näkökulma on nähdäkseen monessa suhteessa ongelmallinen, sillä hyödyt ja tunteet ovat vaikeasti erotettavissa toisistaan. Saadakseen ihmiset samastumaan unioniin voimakkaammin unionin tulisi kehittää näkyvyytään kansalaisyhteiskunnassa. Samalla kansallisissa keskusteluissa poliittisen menestyksen tulisi kanavoitua enenevässä määrin myös unionin saavutukseksi. Unioni koetaan paradoksaalisesti hyvin etäiseksi ja elitistiseksi, vaikka se vaikuttaa jatkuvasti enemmän eurooppalaisten arkeen.

Unionikansalaisuuden hyödyt liittyvät oleellisesti eurooppalaisten perusoikeuksien määrittelyyn. Oikeustieteilijä Liisa Nieminen luo kiinnostavan katsauksen kansalaisten perusoikeuksien kehittymiseen ja tulevaisuuteen unionissa. Hänen mukaansa sosiaalisia oikeuksia on ollut vaikea vahvistaa, koska jäsenmaiden järjestelmät poikkeavat toisistaan. Nieminen ennustaa, että EY-tuomioistuimesta tulee jatkossa merkittävämpi kansalaisoikeudellinen toimija ja että perustuslaillisen sopimuksen kaatuminen ei heikennä kansalaisten perusoikeussuojaa.

Johdannon neljäs haaste liittyy ylikansallisen demokratian kehittämiseen. Euroopan unionin poliittinen järjestelmä on nykyään yhdistelmä ylikansallista demokratiaa ja hallitusten välistä yhteistyötä. Demokratiavajeesta huolta kantavat ryhmät ovat näkökulmasta riippuen esittäneet, että unionin poliittista järjestelmää tulisi rakentaa parlamentarismien suuntaan tai kansallisia poliittisia järjestelmiä tulisi vahvistaa uudelleen. Yhteistä näille esityksille on, että lähes puolen miljardin kansalaisen näkemysten katsotaan vaikuttavan huonosti EU:n päätöksentekoon. Raunio arvioi toimivan päätöksenteon edellytyksiä laajentuvassa unionissa tarkastelemalla eritoten parlamentaarisen demokratian rakentamista EU-tasolla sekä perustuslain tarkistusmenettelyn uudistamista. Hän suosittellee, että tärkeimmät politiikan osa-alueet pidettäisiin jäsenmaiden toimivallan piirissä. Lisäksi Raunio esittää, että päätöksenteko unionissa edellyttää enemmistö- ja päätöksentekomenettelyn ratkaisevaa lisäämistä myös perustuslain tarkistamismenettelyssä. Näin yhdistyisivät parlamentaarinen vastuunalaisuus kansalaisille tärkeimmillä poliittikan lohkoilla ja unionin toimintakyvyn turvaaminen muuttuvissa olosuhteissa.

Viides haaste koskee EU:n kansainvälistä asemaa; tuleeko siitä sotilaallinen mahti vai tulisiko sen kehittää

ulkopolitiikkaansa niin kutsuttuna siviilivaltana? Kansainvälisten suhteiden tutkija Heikki Patomäki rakentaa artikkelissaan neljä mahdollista tulevaisuutta Euroopan unionille. Ensimmäisenä vaihtoehtona hän esittää EU:n, joka on osa uuskeskiaikaista globaalia kapitalismia, joka perustuu sosiaalisten kysymysten tekemiseen turvallisuuskysymyksiksi, joita pitää ratkaista sotilaallisen voiman avulla. Skenaariota hallitsevat ylikansallinen pääoma, eriarvoistuminen, osallistuminen Yhdysvaltain sotaretkiin ja uusliberalistinen ideologia. Toisessa skenaariossa EU:sta tulee uusi sosiaalidemokraattinen liittovaltio ja supervaltio, jolla on oma sotilaallinen kapasiteetti ja pyrkimys Yhdysvaltojen tapaan maailman keskipisteeksi. Kolmannessa skenaariossa unioni alkaa ha-

jaantua sisäisten ristiriitojen seurauksena. Epätodennäköisimpänä vaihtoehtona Patomäki pitää unionia, joka pysyy siviilivaltana, sanoutuu irti uusliberalistisesta loogiikasta, sitoutuu maailmanlaajuisiin sosiaalisiin ja demokraattisiin uudistuksiin, hyväksyy kulttuurisen moninaisuuden, eikä pyri asettamaan itseään malliksi muille. Tällä hetkellä kaikista skenaarioista näkyy joitakin viitteitä.

Teoksen lukemista voi varauksetta suositella kaikille Eurooppa-keskustelusta kiinnostuneille.

SAMI MOISIO

*Suomen Akatemia/Maantieteen laitos,
Turun yliopisto*